

СЪЩНОСТ И КЛАСИФИКАЦИЯ НА ЕЛЕКТРОННИТЕ ОБРАЗОВАТЕЛНИ РЕСУРСИ И ПРИЛОЖЕНИЕТО НА ПРЕЗЕНТАЦИИТЕ В УЧЕБНИТЕ ЧАСОВЕ ПО „ГЕОГРАФИЯ И ИКОНОМИКА“ И „ТУРИЗЪМ“ (ГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП)

Йордан Адолфов

Професионална гимназия по туризъм „Иван П. Павлов“ – Русе

Резюме. Разглежда се теоретичната основа на електронните образователни ресурси, в която се извеждат избрани ресурси, които се прилагат в обучението по география и икономика и туризъм. Какво представляват ИКТ и тяхното приложение? Това е основната задача на всеки един учител, който има много приложими мултимедийни технологии във всеки отделен предмет. Описани са насоки за изготвяне, резултат и оценка от аудиторията за изработване на презентации по дадени предмети от направленията география и икономика и уроци по туризъм за гимназиален етап. Проведено е проучване с мнение и оценка от обучените представители. Окончателната оценка на презентацията на учителя беше поставена от учениците.

Ключови думи: мултимедия; технология; презентации; география; туризъм; студенти

*Щастлив е човекът,
който знае какво да запомни от миналото,
на какво да се наслади от настоящето
и какво да планира за бъдещето!*
Арнълд Хенри

Светът се променя бързо и обучението трябва да отговори на възникващите предизвикателства, като бъде адаптирано към тези промени. Широк набор от технологии подпомагат реализирането на нови методи за обучение, разширявайки традиционните. Нововъзникващите технологии са полезни при осъществяване на връзка между три основни измерения на научните ресурси: партньорите в учебния процес, учебното съдържание, учебните услуги.

Промените в системата на образованието се оказват неотложни в информационния XXI век на глобализация, икономика и култура. Образованието днес е в търсене на нов баланс между „традиционната“ и „възникващата“ педагогика. Пред обществото стои важната задача за качествената подготовка на младите хора. Съвременният учител трябва да приеме предизвикателството за подготовката на учениците с оглед на тяхната реализация. Неговите роли са обвързани с това, че той е главният обучаващ към активно учене, като отчита индивидуалните интереси на учениците си и ги поставя в организирана учебна среда.

Съвременните информационни и комуникационни системи изискват нова квалификация, която да се развива непрестанно. Необходими са промени в обучението, за да се извлече максималната полза от развитието на образователните технологии и въвеждането на електронното обучение, презентации и симулации.

Съвременните информационни и комуникационни системи изискват нова квалификация, която да се надгражда непрестанно. Все по-често в учебния процес се използва понятието „технологии на обучението“. Едно от многото определения е дадено от Комисията по образователни технологии в САЩ: това е „системен подход при проектиране, осъществяване и оценка на цялостния процес на учене и преподаване, изразен в специфични цели. Налице са констатациите на позитивно въздействие – учене с разбиране, дългосрочна памет, запомняне, подобро сътрудничество и мотивация“ (Angelova, 2015).

Електронните образователни ресурси са универсално средство за организация и дидактическо обезпечаване на технологичното обучение в новата информационна среда. Чрез тях може да се получи в разнообразна форма учебна и справочна информация, да се организира процесът на усвояване на знания, да се придобият умения и навици за самостоятелна учебна и практическа дейност, ефективно да се контролират резултатите от обучението. Прилагането на електронните образователни ресурси в обучението по география и професионална подготовка съответства на концепцията за изграждане на качествено нова образователна среда, която ще научи учениците да търсят и гъвкаво да намират информация, както и да я анализират и използват в учебния процес.

Електронните образователни ресурси са универсално средство за организация и дидактическо обезпечаване на технологичното обучение в новата информационна среда. Чрез тях може да се получи в разнообразна форма учебна и справочна информация, да се организира процесът на усвояване на знания, да се придобият умения и навици за самостоятелна учебна и практическа дейност, ефективно да се контролират резултатите от обучението. Днес мисията на образованието се преориентира не толкова към натрупването на знания, колкото към формирането и развитието на творческото мислене, към намиране на нестандартни решения в живота, към промяна на съществуващата действителност и т.н. (Pavlov, 2003).

Чрез внедряването на електронните образователни ресурси във всеки от сегментите на дидактическата реалност (усвояване на новото учебно съдържание, формиране на умения, самоподготовка, контрол и самоконтрол). Различните формати на електронни образователни ресурси – електронни учебници и атласи, интерактивни учебни помагала, дидактически игри, интерактивна бяла дъска и други средства – генерират нови образователни практики, които варират в зависимост от поставените цели, спецификата на микроучилищната среда, административната подкрепа, предпочитания на учителя за стил на обучение.

Образователният капацитет на електронните образователни ресурси варира според възможностите да бъдат приложени максимално ефективно. Това е причината в контекста на целия образователен процес да не се възприемат като „революция“. Компютърните и информационните технологии плавно и постепенно намират своето място в образователния диапазон на училищната география и дисциплините от направлението по професионална туристическа подготовка – туроператорска и туристическа и агентска дейност, хотелиерство, екскурзоводство, сомелиерство и ресторантьорство.

Педагогическото използване на цифровите технологии в практиката на обучението по география и туризъм е основа за модернизирание на образователната система на всяка страна. В този случай не се акцентира върху необходимостта от обогатяване на учебното съдържание, а преди всичко върху потребността от повишаване качеството на образованието чрез въвеждане на иновационни образователни технологии и методи в учебния процес, използващи активно компютри, мрежови технологии, мултимедия и други технологични средства за обучение. Съвременните иновативни технологии реализират нов модел на обучение, основан на сложни информационни взаимодействия между учители, ученици и средствата на информационните и комуникационните технологии.

От направения преглед на електронните образователни ресурси се отчита преди всичко приложението, което е непосредствено в учебния процес на цифрови информационни средства, използващи компютри и телекомуникационни технологии. Информационните образователни ресурси не просто обхващат софтуер и програмни продукти с дидактическо, енциклопедично и приложно значение, а функционират като система с комплексно предназначение на предметноориентираната интерактивна среда.

Електронното обучение е стратегия, използваща значителен комплекс от дидактически технологии, технически средства и системи, подкрепящи формирането на знанията и усъвършенстването на ученията във време и контекст, дефиниране от обучителя и/или от обучаемите. Развитието на информационните и комуникационните технологии през последните години прави все по-възможно и достъпно приложението им в нови начини на обучение.

В своята същност при добър дизайн е нов формат на учене. За съжаление, повечето научно-теоретични и емпирични интерпретации се фокусират върху технологията, а не върху ученето. Развитието на информационните и комуникационните технологии през последните години прави все по-възможно и достъпно приложението им в нови начини на обучение. Социалната им роля се състои в ускоряването на процесите, свързани с получаването, разпространението и потребяването на нови знания. Използването им се възприема като „общокултурно умение, подобно на четенето, писането и смятането“.

Целта на проектирането на компютърно базирана учебна среда, съответстваща на социалните очаквания към образованието, е да *подкрепи дидактически* дизайна на интерактивно обучение по география и туризъм, подходящо за субекти, чието първоначално ниво на знания е твърде променливо. Обвързана е с анализ на възможностите на мултимедийните приложения, предшестван от търсене на теоретична рамка на обучителния процес и от дидактическа рамка на дизайн, който осигурява „пространство“ за взаимодействие. Дейностните актове водят до усвояване на комплексни нови знания чрез решаване на познавателни проблеми.

Дидактическото майсторство при разработване дизайна на всеки електронен обучителен ресурс „прозира“ през подбора на най-подходящите методи и прийоми спрямо предвидените за изучаване факти, обекти, правила, принципи, концепции в обвързаност с уменията и компетенциите на учениците. Предполага различно позициониране във времето на дейности, като учене чрез асоциации, анализ и синтез, индукция, дедукция, чрез опити и грешки, решаване на проблеми, стимулирани чрез всеки от компонентите на образователния ресурс.

В процеса на диалоговото обучение (*чрез посредничеството на електронен образователен ресурс*) учениците се учат да: мислят критично; решават сложни проблеми на основата на анализ на обстоятелствата и съответната информация; изказват алтернативни мнения; вземат обмислени решения; участват в дискусия; общуват с другите.

Изследванията върху формирането на умения в обучението по география и туризъм показват, че въпреки внедряването на информационните и комуникационните технологии в учебно-познавателната дейност първоначалните етапи са съпроводени със значителни затруднения.

Умелото комбиниране на традиционните методи и форми на обучение с използването на информационно-комуникационните технологии ще повиши мотивацията на учениците (Bogdanova, 2015). От това как се чувства ученикът в дадена ситуация, зависят усилията, които той прилага в своята учебна подготовка. Затова е важно целият процес на обучение да предизвиква у учениците вътрешно подбуждане към знания и интензивна учебна дейност.

Фигура 1. Работа в електронен образователен ресурс (презентация) в час по география и икономика, X клас

Сега е трудно да си представим подготовката за часовете, тяхното провеждане без използването на съвременни информационни и комуникационни технологии. В тази връзка, не е случаен и подборът на най-приложимите видове дейности в учебните часове по география и икономика и туристически дисциплини. Изразяват се в:

- работа с електронни учебници (без туристическите дисциплини);
- работа с демонстрационни материали;
- компютърни тестове;
- използване на интернет ресурси и подбор на справочни материали;
- визуализиране чрез презентации.

Използването на съвременните технологии в класната стая подпомага създаването на благоприятна емоционална среда, която повишава мотивацията на учениците спрямо изучаването на новото учебно съдържание. Затова е важно учителят да не забравя да мотивира предстоящата дейност – това повишава вниманието на учениците, активизира ги и ги стимулира за очакваната ползотворна дейност.

Традиционно в процеса на обучение преподавателят е този, който определя формите, методите и средствата на дидактическото взаимодействие. Това предполага използването и прилагането на адекватни *дидактически* подходи, организационни форми и методи, които да активизират познавателната дейност на учениците. Съвременните учещи се развиват в условията на динамична и богата на стимули среда. Електронните медии, компютърните игри

и богатият книжен пазар всекидневно провокират познавателни интереси със своята вълнуваща атрактивност. Училището и университетът вече не са нито първият, нито единственият източник на информация. Учещите имат възможност за сравнение и избирателно отношение към източниците на информация. Естествени са предпочитанията им към онези от тях, в които научното знание е поднесено интересно, атрактивно и привлекателно за сетивата.

Електронните ресурси не елиминират контакта нито между обучаващ и обучаван, нито между самите обучаеми. Колкото и сложно да са проектирани, колкото и реална или виртуална база данни да кодират в себе си, те си остават инструменти за обучение и учене. Създадени, оформени и организирани от хора, тяхната функция е да допълват функцията на учителя, като освобождават учебно време, в което той може по-ефективно да упражнява разнообразни роли на кодиращ, насочващ, подкрепящ, мотивиращ, контролиращ познавателната дейност на обучаемите.

Развитието на информационната и технологична осигуреност се подобрява в последните години чрез разработването на все по-качествени ресурси в он-лайн формат като: електронни учебници, компютърни енциклопедии, цифрови справочници, каталози на продукти и услуги, информационни интернет ресурси със свободен достъп, цифрови аудио-визуални средства за обучение.

Електронният учебник е предназначен за самостоятелно изучаване на учебното съдържание и е построен на хипертекстова основа, позволяващ работа по индивидуална образователна траектория. Той съдържа прецизно структурирана последователност от интерактивни кадри, съдържащи не само текст, но и мултимедийни приложения. Обучаемият има възможност да определи оптимална траектория на учене, удобен темп на работа и начин на изложение, съответстващи на психофизиологичните особености на възприятията му. Именно поради всички отчетени позитивни ефекти от електронно обучение новите нормативни рамки са свързани със съставянето на електронни учебници като задължителен елемент от дидактическите средства, чрез които се реализира обучението по всеки учебен предмет. Електронният (мултимедийен) учебник е „особен вид електронна книга, в която учебното съдържание е разделено на малки взаимосвързани и логически завършени стъпки (теми)“. Приложението на електронните учебници в обучението по география и икономика се свързва с организацията на учебно-познавателната и самостоятелната дейност на учениците, осъществяването на текущ, тематичен и заключителен контрол на постиженията им.

В наложилите се в България формат електронните учебници представляват дигитален вариант на класическия хартиен учебник, включвайки освен цялото учебно съдържание и богат допълнителен материал под формата на видеofilми, звук, интерактивни задачи и тестове, карти, схеми, снимки и много други файлове и приложения. Целта на тези учебници не е да заменят класи-

ческите, а да подпомогнат учебния процес в класната стая. Първоначално те ще бъдат използвани от учителите в рамките на учебния час, но за в бъдеще се предвижда да има учебници и за самостоятелна подготовка на децата вкъщи.

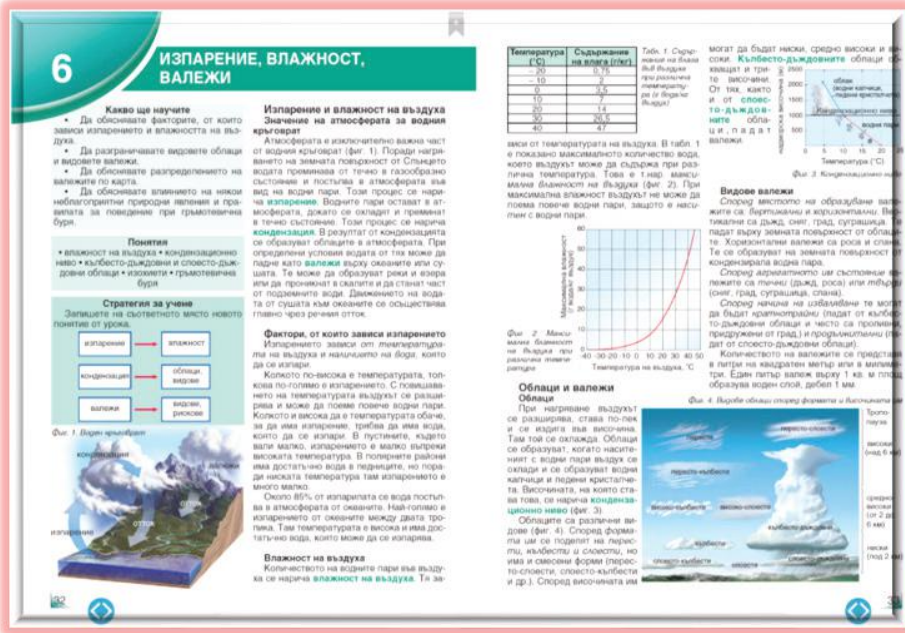
Фигура 2. Онагледяване на работа с електронен учебник върху интерактивна бяла дъска в час по английски език, в ПГ по туризъм „Иван П. Павлов“ – Русе

Веднага възниква въпросът от автора към преподавател по английски език: Какви са предимствата на електронните интерактивни учебници? И отговорът, е че те улесняват много работата на учителя в час; дават му свобода да управлява гъвкаво ресурсите, с които разполага; атрактивни са за учениците; подпомагат трайното запаметяване на учебния материал; могат лесно и бързо да се осъвременят. Електронният учебник спестява време и усилия на учителите, за да намерят ресурси за обогатяване на техните часове. Учителите могат много гъвкаво да избират из многото възможности, които им осигурява учебникът, за да онагледят урока и това да бъде съобразено с индивидуалните особености на учениците и съответния клас.

Електронните учебници понякога се наричат учебници, онлайн учебници или цифрови (дигитални) учебници. Те са основен компонент на реформата в образованието, базирана на технологиите. Също те могат да отворят врати пред по-интерактивно, интересно и дори персонализирано обучение,

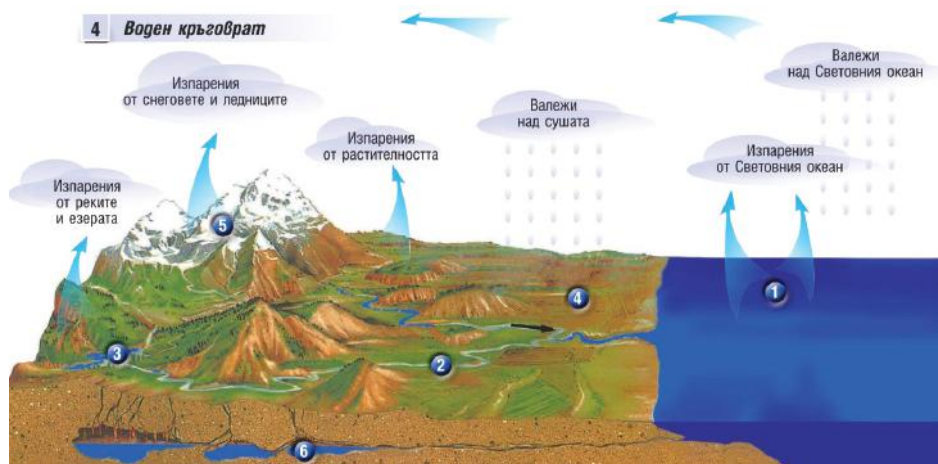
но това предимство е условно, защото зависи изцяло от характеристиките и качеството на учебника, както и от приложението му в класната стая.

Анализът на различни електронни учебници, до които имаме достъп, показва обща методическа рамка при дизайна, която е насочена към създаване и подбор на готови дидактически ресурси, съобразени с психолого-педагогическите особености на учениците, от една страна, и спецификата на предмета, от друга.

Фигура 3. Подбран модел за урочна единица от електронен учебник по география и икономика за VIII клас

На този етап българските електронни учебници представляват в основата си печатното издание, представено със средства на нови технологии като функционален, предназначен за електронно използване интерактивен продукт, допълнен със система от интерактивни дидактически ресурси по ключови теми от учебното съдържание. В заключение за електронния вариант на учебниците се осигурява възможност на учителите да преподават предвиденото от програмата учебно съдържание чрез мултимедийно представяне на изучаваното знание, да онагледят изучаваните понятия с визуални и звукови средства и по този начин да активизират процесите на разбиране и запомняне от страна на учениците, да улесняват процесите на възприемане и осмисляне на информацията, да осъществяват интердисциплинарни връзки и т.н.

Фигура 4. Елемент от тематична единица на електронен учебник, която онагледява и обяснява процесите на Земята

Сравнителният анализ между класическия (хартиен) и електронния учебник (таблица 1) като дидактически ресурс показва сходствата и различията между тях. Аргументира твърдението, че географският електронен учебник има предимства, които не биха отrekli и най-крайните скептици.

Таблица 1. Сравнителен анализ между класическия (хартиен) и електронния учебник

Класически (ХАРТИЕН) учебник	Електронен (МУЛТИМЕДИЕН) учебник
Учебното съдържание е структурирано линейно и всеки ученик е длъжен да следва логиката на авторите.	Разклонеността на учебното съдържание, което дава възможност на ученика да „преминава“ през него по свой собствен път съобразно възможностите, нагласите и очакванията си.
Информацията е статична, без възможност за промяна.	Информацията е мобилна, гъвкава и адаптируема.
Въвеждането на учебната информация е еднократно.	Възможности за актуализация на учебното съдържание, творчески подход към него от учителя и ученика.
Ученикът учи в еднородна среда, включваща текст и статични изображения.	Ученето се осъществява в мултимедийна среда, съчетаваща текст, звук, видео, анимация и други.
Пасивно възприемане на учебното съдържание.	Висока степен на интерактивност, което предполага активно усвояване на учебното съдържание.

Аналогични са резултатите спрямо географската карта като основно средство за визуализиране на учебно съдържание; съпътстващ визуален модел, който подкрепя вербалните послания към обучаемите или източник на географски знания (в хартиен и електронен формат).

Значението на картата в хартиен формат за развитие на мисленето и наблюдателността на учениците проличава от следните два примера.

– *Първи пример* – на учениците се възлага задачата въз основа на картата на Южна Америка да направят сравнителни характеристики на низината Лянос и Лаплатската низина, като отговорят на различни поредни въпроси.

– *Втори пример* – на учениците се възлага да направят по картата географска характеристика на ез. Маракайбо и ез. Титикака с оглед природна формация и стопанско значение.

Картата е условно-символно изображение, което в конвенционалния вид е с непроменени информационни функции. Въпреки визуалните си трансформации съдържателно винаги е отразявала нивото на географско познание. Способността да комуникира чрез изкуствено изградена кодова система е характеристика, която определя уникалността във функционалното ѝ значение относно географското познание. На съвременния етап картата и картографските изображения за пръв път са достъпни в променена среда – виртуалната. Този факт е с много по-дълбоки измерения, отколкото изглежда на пръв поглед. Той е директно адресиран към възможностите за ответна реакция от страна на учителите към съчетаването на визуалната и технологична грамотност на обучаемите с организирано, иновативно мислене за декодиране на информационните картографски послания.

Картата, която по дефиниция е синтезен продукт, който едновременно опростява и обобщава пространството или процеси и явления, протичащи в него, за да ги направи разбираеми за широката публика, е средство което позволява да се използва за лаконично и ефективно съобщение. Създаването и използването на *електронни (компютърни) карти*, атласи и други картографски произведения е една от основните функции на ГИС. Те са много повече от карта, пренесена на компютър, тъй като предполагат използването на особен тип базови данни, моделиращи географската среда. Техните възможности за събиране, подбор, систематизация, обработка и изобразяване на географски пространствено-координатни данни на практика са неограничени.

Визуализацията във виртуалната реалност се базира преди всичко на триизмерността и на анимирането на електронните карти. Именно те създават илюзията за присъствие и преместване в пространството. Като конвенционален образ на действителността могат да служат за надеждна платформа на познанието за природните, демографските и социално-икономическите процеси поради постъпателния характер на развитието им и степента на динамичност. Дават нестационарен възможен поглед към зараждането, развитието и тен-

денциите в промяната или отмирането им, което е добър коректив на статичността на класическите географски карти.

Електронните карти могат да се използват както в демонстрационен режим при изучаване на ново учебно съдържание, така и при реализиране на практически дейности за формиране на умения: интерактивно тълкуване и попълване на карти, създаване на собствени карти и планове на местност, създаване на собствено индивидуално описание на географски обекти на основата на анализ на информационни обекти. Осъществяването на когнитивни дейности с електронни карти развива у обучаемите многоканалност на възприятията и нелинейно визуално мислене, които са в основата не само на картографската, но и на информационната грамотност.

Интерактивните карти са модели в цифрова среда, които съдържат допълнителна мултимедийна информация за конкретни обекти и позволяват тя да се визуализира. Точно взаимодействието в реално време между потребителя и компютъра, при което потребителят задава команди и получава отговори, дава основание да бъдат наречени „интерактивни“.

Електронният атлас предоставя общ „ключ“ към картографски информационни източници в различен формат. Подобно на хартиения вариант, той е незаменимо за географското обучение дидактическо средство за усвояване на учебното съдържание. Този вид картографски изображения се наричат и „атласни информационни системи“. Те притежават всички качества на традиционните атласи, съчетани с точност, атрактивност и интерактивност, което ги прави ценен източник на пространствена информация за учебни цели.

Дидактическото ситуиране на учебно-познавателната дейност на обучаемите при използването на визуалните възможности на електронните образователни ресурси позволява динамичност, атрактивност, директно въздействие върху образното мислене и формирането на устойчиви картографски представи, които са едно от специфичните условия за ефективно географско познание. *Мултимедийността (мултимедиаалността)* е отличителна черта на този тип обучение, а мултимедийните средства – база за успешното ѝ осъществяване. Най-често тя се определя като „компютърна технология“, която преработва и представя данните от всички видове медии: текст, графика, анимация, звук и видео в едно цяло.... Само комбинацията от поне две и повече от тях определят понятието мултимедийен (мулти – *много*, медия – *среда*).

В педагогическата литература се появяват две съдържателни интерпретации на понятието *образователна технология*. Технологията в образованието включва всички възможни средства, чрез които информацията може да се бъде предадена, т.е. аудио-визуалните нагледни средства, компютрите, телевизията и други комуникационни и информационни системи. Технологията на образованието се свързва с разглеждането на две приложни сфери в обучението по дадени учебни предмети: *hardware* и *software*. Първата се отнася до

развитието на техническото оборудване, подходящо за приложение в обучението, а втората – до изготвянето на учебни материали – програмни продукти, компактдискове, учебни филми и други, които са разработени на основата на съвременните теории за учене и възприемане. Мултимедийните продукти се категоризират по много различни принципи: според вида на приложените медии, според носителя, според целта и т.н. Но най-уместно е да се приеме групиране, което се основава на по-широк кръг от класификационни признаци: онлайн медии (on-line) и приложения (off-line).

Важно средство за визуализиране на информацията, която се предава от учителя към учениците в процеса на обучение, представляват цифровите дидактически нагледни средства. Компютърните технологии позволяват представяната визуална и аудиоинформация да бъде по-качествена, ефективна, заинтригуваща и динамична. Ако при традиционните нагледни средства за обучение се постига конкретност на изучавани обекти, то чрез електронните средства става възможно динамично интерпретиране на съществени свойства не само на реални обекти, но и на закономерности и понятия.

Съвременните компютърни технологии предоставят апаратни и програмни средства, чрез които учителят може самостоятелно да проектира информационни нагледни средства, тестове, необходими за обучението текстови и графични файлове. Важно условие за постигане на високо качество на проектираните средства и ефективното им методическо приложение е добрата педагогическа, информационна и техническа подготовка на преподавателя.

Чрез използването на информационно-комуникационните технологии в обучението по география и туристически дисциплини се стимулират мотивацията, диференциацията на учебното съдържание, бързият контрол, онагледяването, съкращаването на времето за обработка на информацията, повишаването на научното ниво и др.^{уи}. Ролята на различните информационните технологии е да допринасят в обучението за качествено изграждане на учениците и учителите като специалисти в работата на различните дидактически средства, като *презентации, учебни филми, интерактивна дъска, интернет браузъри, специализирани софтуерни програми* и други.

Презентационната система Power Point е най-масово приложимият формат във всички степени на българското образование (в частност в обучението по география и туризъм) и актуалният въпрос е не „дали“, а „как“ да се използват нейните възможности за създаване на качествени електронни ресурси. Презентациите с Power Point се използват с успех в съвременното обучение за създаване на мултимедийни материали. Те са предназначени непосредствено за уроци за нови знания, обобщение, дейности, за самоподготовка и самостоятелна работа на ученици. Чрез Power Point се цели обучаемият да възприеме дадена тема и да обобщи нейното съдържание чрез включване

на по-голяма част от своите сетива. Големият интерес на учениците към информационно-комуникационните технологии определя използването им в учебния процес като силен и мотивиращ фактор за изпълнение на поставените задачи и постигане на дидактически цели. Изследванията доказват, че използването на мултимедийни презентации в обучението по география и туризъм е успешен мотивационен стимул спрямо организацията на активна и творческа работа на учениците. Директното следствие е по-атрактивното, по-трайно и по-ефективно усвояване на знанията. Използването на мултимедийни презентации и симулации в обучението по география и туризъм успешно се превръща в нов метод на организация за активна и творческа работа на учениците, като определено прави и усвояването на знанията по-интересно. Презентациите позволяват представянето на учебния материал като система от ярки образи (фолиа), изпълнени с изчерпателна структурирана информация, подавана в точен определен ред. Това, от своя страна, способства за развитие на логическото мислене на ученика. Прилагането на РР презентациите в обучението по география и туризъм съответства на концепцията за изграждане на качествено нова образователна среда, която ще научи учениците да търсят и гъвкаво да намират информация, както и да я анализират и използват в учебния процес.

В зависимост от поставените дидактически цели презентациите могат да намерят място във всички етапи на урока – при първоначалното представяне на новото учебно съдържание, при неговото осмисляне и затвърдяване, при изграждането на компетенции за приложението на усвоеното географско познание в житейски ситуации, както и при констатирането на равнището на неговата усвоеност. Въпреки различията в подхода и технологията на приложението им във всяка от тези дидактически ситуации това, което ги обединява, е, че презентациите провокират активно участие на ученика в учебния процес, т.е. явяват се в ролята на посредник между ученика и учителя и трети партньор в учебния процес. Отчитайки ролята на учителя да направлява хода на урока по география и туризъм, компютърните презентации се явяват предизвикателство, защото компютърът с подходящ софтуер може успешно да играе ролята на електронен образователен ресурс с функционалните характеристики на учебник.

Системният подход при проектиране, осъществяване и оценка на цялостния процес на учене и преподаване, изразен в специфични цели, все по-често се обвързва с разнообразните мотивационни стимули. Най-често се свързват с понятия като: *учене с разбиране, дългосрочна памет, запомняне и качествено сътрудничество*.

Терминът „презентация“ е концептуално понятие точно в смисъла на акт на директна комуникация с цел предаване на информация, внушение или въздействие от учителя към аудиторията, а компютърните файлове, които служат

за по-ефективно представяне на мисли и идеи, се наричат помощни или визуални дидактически средства.

От съществено значение е да се отчете фактът, че презентирането е процес на общуване. То е процес на споделяне на мисли и идеи. Основният елемент, който го определя като комуникационен акт, е комплексното използване на вербалните и невербалните ресурси – глас, жестове, движения и мимики. Всичко останало са средства и инструменти за подпомагане на презентацията: *слайдове, флипчартове, плакати, диаграми, предмети и други*. Чрез използването на презентации в учебните часове се стимулират различни видове интереси от страна на учениците. Ние, бъдещи, действащи и млади учители по география и по туристически дисциплини, дори и при минималния практически опит, с който разполагаме, трудно може да си представим планирането, подготовката и реализирането на обучението в учебните часове без използването на съвременни информационни и комуникационни технологии. Внедряването на презентации в класната стая подпомага създаването на благоприятна емоционална среда, която повишава мотивацията на учениците към изучаваното учебно съдържание, като задълбочава познанията им. В процеса на търсене на по-рационални начини за работа и разчупване на статуквото все по-често учителите оценяват мултимедийните презентации като удачен вариант за приложение в учебна среда. Изискванията към учителя са многообразни: да е гъвкав, креативен, да е с богато въображение, да планира, организира, да се справя добре с дисциплината и да я поддържа. Такъв учител трябва да има способността да създава възможности за учене, да увеличава индивидуалните и екипни дейности, да включва учениците в когнитивни задачи с различна степен на сложност и да осигурява тяхното постоянство.

За да приложи успешно електронния образователен ресурс, учителят първо трябва да концептуализира или да визуализира в завършен мисловен конструкт идеята, след това да я детайлизира дидактически в съвместими практики и накрая да се ангажира с изграждане на конкретиката на дидактически ситуации. Дейността на учителя се отнася до обработка на учебното съдържание, до неговото достъпно и интересно поднасяне на учениците, до проверката и оценката на подготовката им, до методите, средствата и похватите, които осигуряват оптималното решаване на тези задачи. Презентациите могат да се обновяват и подобряват с течение на времето. Те са разработени с цел да съпровождат и допълват преките инструкции на учителя (обучаващия) в клас и да дават възможност на учениците (обучаваните) за самостоятелна индивидуална работа с текст, звук и образ при изучаването на съответните урочни единици.

Богатството от анимационни ефекти, с които разполага програмата Power Point, дава широки възможности за интерактивно представяне на учебната

информация – от последователно добавяне на обекти, до създаване на симулации на явления и виртуални демонстрационни опити. За тази цел се планират и съставят авторски модели на презентационни урочни единици по учебните предмети география и икономика и цикъл туризъм. За да се анализират и оценят презентационните умения на водещия учител в учебния час, учениците описват своето ментално виждане в анкетни бланки. Върху това се базират качествените резултати на всеки един водещ „в необятната Вселена на науката“, провеждани в учебните кабинети по география и туризъм.

Като млад учител по география и по туристически дисциплини с минимален практически опит, представям анкетно проучване, извършено в гимназиален етап на образованието по учебните предмети география и икономика в VIII и X клас, туристически ресурси на България – X клас, сомелиерство – XII клас, организация и функциониране на ресторанта – XI клас, в ПГ по туризъм „Иван П. Павлов“ – Русе.

При обобщаване на данните от анкетното проучване в гимназиален етап на образованието се очертава изводът, че учениците са настроени положително към използването на мултимедийните презентации, макар и в това, че се откроява разликата във възрастта. При емпиричния ми опит в класовете от VIII, X, XI и XII клас при 321 от 372 присъстващи ученици е проведено анкетно проучване, като отговорите на респондентите показват дидактическите ползи от обучението чрез презентации. Заключениета от резултатите на анкетно проучване са подкрепени и от наблюденията на директора, заместник-директора по учебна дейност и заместник-директора по учебно-производствената дейност на учебното заведение.

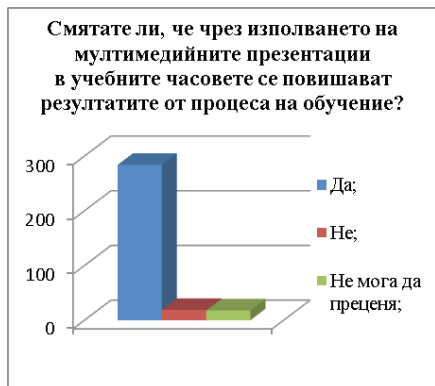
Представени обобщено, резултатите от анкетното проучване имат следния графичен вид (фигура 5 – 8).

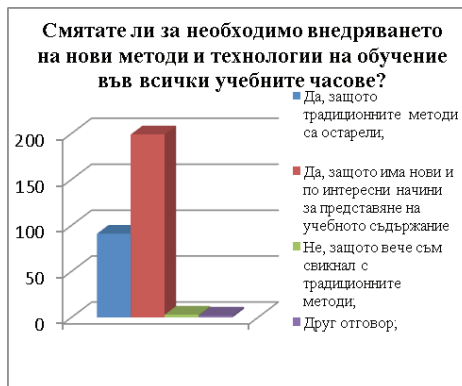
Фигура 5

Фигура 6

Фигура 7

Фигура 8

Въпросите, които са зададени в края на всеки един учебен час на учениците от VIII и XII клас, са:

– Какво е отношението Ви към преподаване на учебното съдържание с мултимедийни презентации?

– Този метод на преподаване помага ли Ви при подготовката за изпити и усвояване на учебното съдържание?

– Смятате ли, че чрез използването на мултимедийните презентации в учебните часове се повишават резултатите от процеса на обучение?

– Смятате ли за необходимо внедряването на нови методи и технологии на обучение във всички учебните часове?

Отговорите, които са получени, са относително съпоставими един към друг, т.е. учениците са силно мотивирани за работа в уроци за дейности, активно участие в уроците за нови знания, умения да се синхронизират в часовете по уроци за контрол, визуализирани чрез мултимедийна презентация и активната напредналост и желание за изработване, изложение и приложение на учениците в часове, подходящи да интерпретират собствена перспектива, по избрана тематична единица.

На първия въпрос „Положително“ отговарят 282 ученици, а 11 от тях са отбелязали „Отрицателно“ – спрямо преподаването на учебното съдържание с мултимедийни презентации. За съжаление, слабо мотивирани са 28 ученици, с отговора „Поносимо“ отговарят 6 ученици – спрямо преподаване на учебното съдържание с мултимедийни презентации.

На втория въпрос учениците отговарят най-много с отговора „Да“ – отново 279 ученици. Скептично на този въпрос отговарят 24 ученици, с отговора „Не мога да преценя“ и с повече от предходния отговор са 18 ученици, които отговаря с „Не“, т.е. преценяват, че този метод им помага при подготовката за изпитване.

На третия въпрос 284 ученици отговарят с „Да“, 18 дават отговор „Не мога да преценя“ и най-малко смятат, че използването на мултимедийните презентации в часовете по география и туризъм повишава резултатите от процеса на обучение, 19 отговора „Не“.

На последния въпрос 199 ученици отговарят с „Да, защото има нови и по-интересни начини за представяне на учебното съдържание“, само 91 от тях смятат, че „традиционните методи са остарели“, 29 не са съгласни с новаторството в учебните часове, като определят, че са „свикнали с традиционните методи“, и само 2 са на мнение, че „това ще ни обърка в процеса на подготовка и несигурност в новата технология“ и „също така, че новите технологии са безполезни за тях“.

Резултатите от изследването в перспектива предполагат целенасочена дейност за съвместна работа между учител (обучаващ) и ученици (обучавани) в посока на създаване и използване на различни модели за представяне на учебното съдържание. Това дава възможност учениците да се поставят в активна позиция, да се запълни свободното им време с интересни преживявания, съчетани с полезна дейност. Важно е да мотивираме у учениците необходимост те да са в центъра на учебния процес и със своята воля, знания и умения да създават продукт, който да представят пред съучениците си по най-добрия начин.

В заключение на анкетното проучване и експертната оценка от страна на директорския колектив, може да се направи следното обобщение: *обучаеми и обучаващи търсят нови средства и методи в образованието, които да повишат резултатите и да бъдат актуални за времето, в което живеем.* Чрез тази иновационна технология учениците се научават да боравят с информация, да прилагат анимация, да използват мултимедиаалност, да усъвършенстват увереност и презентационност, да изграждат мотивационност, да прилагат активност в учебните часове и да търсят новости от усвоените знания с цел надграждане на предходното. Така се развиват умения за самостоятелно и ефективно учене, като база на ученето през целия живот. Съвременните софтуерни и хардуерни възможности на компютрите създават условия за изготвяне на мултимедийни презентации на високо технологично ниво.

Ракурсно погледнато от перспективата на модератора (водещия в учебния час учител), е положителен ефектът от използването на презентациите в обучението по география и туризъм, реализират се основните дидактически принципи, като активност, гъвкавост, достъпност, нагледност, креативност, последователност и системност чрез свързване на теорията с практиката, от контролно-рефлексната ситуация в отделните урочни единици (независимо дали са за нови знания, дейности, контрол, или активно учене). По този начин се подобрява нагледността и се предоставя на слушателя (ученика) по-добро възприемане, усвояване и приложение на учебното съдържание.

При индивидуална и съвместна работа на ученици е възможно презентациите да бъдат създадени в домашна обстановка, в извънкласна дейност или в часовете по география, сомелиерство, ресторантьорство и туристически ресурси, при уроците за дейност. В основната работа по съставяне на мултимедийни презентации учениците могат да работят по проект, в който могат да въведат диференциални компоненти в слайдшоу, във формат, като въвеждат текст, вмъкват изображения, прилагат видеоклипове, съставят схеми, диаграми и таблици, които могат да изложат в своя проект на проучване. В тази перспектива учителят бива едновременно модератор и рецензент при конференцията на аудиторната заетост в учебния клас.

Мултимедийните презентации предлагат различна гледна точка (ракурс) към тълкуване, осмисляне и оценяване на всеки потенциален източник на географска информация. Те позволяват съчетаване на визуални и текстови компоненти, чрез които е представено учебното съдържание. Акцентът е върху задълбочеността в използването на всеки от тях.

Тази паралелност в използването на традиционни и иновационни информационни източници изисква много обмислена моделираща дейност от страна на учителя и прецизно времево рамкиране. В противен случай провокативната за учениците атрактивност от нестандартния начин на организация на учебното съдържание, в съчетание с относително неустойчивия праг на внимание и концентрация, би могла да доведе до обратен ефект.

БЕЛЕЖКИ

Ангелова, В. & Л. Петкова. (2015). Augment Reality (AR) или интерактивна среда, в помощ на образованието и мотивацията на обучаемите. Сб.: Мотивация и интереси към ученето. Ангел Кънчев. Р. с. 90. Angelova, V. & L. Petkova. (2015). Augment Reality (AR) ili interaktivna sreda, v pomoshhtta na obrazovaniето i motivatsiyata na obuchaemite. Sb.: Motivatsia i interesi kam ucheneto. Angel Kanchev. R. s. 90.

Асенова, А. & К. Йотовска. (2014). Електронните учебници в системата на училищното образование в България – реалности и перспективи. Софийски университет за образователни изследвания. С. Св. Климент Охридски. с. 34 – 41. Asenova, A. & K. Yotovska. (2014). Elektronnite uchebnitsi v sistemata na uchilishtното образование v Bulgaria – realnosti i perspektivi. Sofiyski universitet za obrazovatelni izsledvania. S. Sv. Kliment Ohridski. s. 34 – 41.

Национална програма за ускорено развитие на информационното общество в Република България (2008 – 2010 г.) Natsionalna programa za uskoreno razvitie na informatsionното obshtestvo v Republika Bulgaria (2008 – 2010 g.) по Богданова, С. (2015). Мотивацията при учениците като гаранция за пози-

тивно отношение в учебния процес. Сб.: Мотивация и интереси към ученето. Русе. Ангел Кънчев. с. 12. по Bogdanova, S. (2015). Motivatsiyata pri uchenitsite kato garantsia za pozitivno otnoшение v uchebniа protses. Motivatsia i интереси kam ucheneto. Ruse. Angel Kanchev. s. 12.

Павлов, Д., П. Балкански & Ил. Петкова. (2003). Ръководство за преподавателя, за курса по образователни системи и структури. С. с. 81 – 83. Pavlov, D., P. Balkanski, Il. Petkova. (2003). Rakovodstvo za prepodavatelyа, za kursа po obrazovatelni sistemi i strukturi. S. s. 81 – 83.

Тодорина, Д. (2010). Създаване на итеративни, образователни, теоретични и приложни аспекти в ЮЗУ „Неофит Рилски“. Отпечатано в сб.: „Интерактивните методи в съвременното образование“. Благоевград. Неофит Рилски. Todorina, D. (2010). Sazdavane na iterativni, obrazovatelni, teoretichni i prilozhni aspekti v YuZU „Neofit Rilski“. Otpechatano v sb.: „Interaktivnite metodi v savremennoto obrazovanie“. Blagoevgrad. Neofit Rilski.

ЛИТЕРАТУРА

- Бескид, П. П. и др. (2010). *Геоинформационные системы и технологии*. Санкт Петербург. с. 123.
- Вълчев, Р., А. Пилаваки & Л. Черна. (2009). *Водещият в неформалното образование*. София: Център отворено образование.
- Георгиева, В. (2004). *Обучението по техника и технологии от 6 до 15 теория и методика*. Благоевград: Неофит Рилски.
- Георгиева-Лазарова, С. & Л. Лазаров. (2010). *Аудио-визуални и информационни технологии в обучението*. ВТ: Св. св. Кирил и Методий. с. 152.
- Зонева, Л. (2015). *Използване на електронни образователни ресурси в технологичното обучение*. Благоевград: Неофит Рилски.
- Маноилова, М. & Г. Коцев. (2002). Мултимедийни технологии в обучението по география. *Обучението по география, № 5 – 6*. с.49.
- Михова, М. (2003). *Дизайн на обучението*. Велико Търново. с. 19.
- Попов, А. (2012). *Географски информационни системи*. София: Ану-бис. с. 25.
- Събева, П. (2014). *Електронен модел за обучение по география и икономика в прогимназиален етап*. ВТ. Ивис. с. 77.

REFERENCES

- Beskid, P. P. i dr. (2010). *Geoinformatsionnye sistemy i tehnologii*. Sankt Peterburg. p. 123.
- Georgieva, V. (2004). *Obuchenieto po tehnika i tehnologii ot 6 do 15 teoria i metodika*. Blagoevgrad: Neofit Rilski.
- Georgieva-Lazarova, S. & L. Lazarov. (2010). *Audio-vizualni i informatsionni tehnologii v obuchenieto*. Veliko Tarnovo: Sv. sv. Kiril i Metodiy. s. 152.

- Manoilova, M. & G. Kotsev. (2002). Multimedijni tehnologii v obuchenieto po geografia. *Obuchenieto po geografia*, № 5 – 6. s.49.
- Mihova, M. (2003). *Dizayn na obuchenieto*. Veliko Tarnovo. s. 19.
- Popov, A. (2012). *Geografski informatsionni sistemi*. Sofia: Anubis. s. 25.
- Sabeva, P. (2014). *Elektronen model za obuchenie po geografia i ikonomika v progimnazialen etap*. Veliko Tarnovo: Ivis. s. 77.
- Valchev, R., A. Pilavaki & L. Cherna. (2009). *Vodeshtiyat v neformalnoto obrazovanie*. Sofia: Tsentar otvoreno obrazovanie.
- Zoneva, L. (2015). *Izpolzvane na elektronni obrazovatelni resursi v tehnologichnoto obuchenie*. Blagoevgrad. Neofit Rilski.

ESSENCE AND CLASSIFICATION OF ELECTRONIC EDUCATIONAL RESOURCES AND THE APPLICATION OF PRESENTATIONS IN THE CLASSES ON “GEOGRAPHY AND ECONOMICS” AND “TOURISM” (HIGH SCHOOL STAGE)

Abstract. The theoretical basis of the electronic educational resources is considered, in which selected resources are applied, which are applied in the education in Geography and economics and Tourism. What are ICT's and their application? This is the main task of any teacher who has many applicable multimedia technologies, each subject. Guidelines for preparation, result and evaluation by the audience for making presentations in certain subjects, in the fields of Geography and Economics and lessons in Tourism, for the high school stage are described. A survey was conducted with the opinion and assessment of the trained representatives. The final grade of the teacher's presentation was given by the students.

Keywords: multimedia; technology; presentations; geography; tourism; students

✉ **Yordan Adolfov**

Teacher in Tourism and Geography Subjects
“Ivan P. Pavlov” Vocational School of Tourism
4, Lipnik St.
Ruse, Bulgaria
E-mail: yordan94@abv.bg